

Woon- en leefklimaat 'kop van Tolhuis'

0-meting 2014 wijkaanpak

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
Inleiding	3
Woon- en leefklimaat	5
Kracht en kwetsbaarheid bevolking	10

Datum: december 2014

Gemeente Nijmegen
Onderzoek en Statistiek
contactpersoon: Klaas Pruijsen
tel.: 024-329 98 89 (O&S)
e-mailadres: onderzoek.statistiek@nijmegen.nl

www.nijmegen.nl (onderdeel gemeente > onderzoek en cijfers)

Samenvatting

De buurt 'de kop van Tolhuis' kent binnen Nijmegen al geruime tijd leefbaarheid- en veiligheidsproblemen. Het gebied is een nieuwe fase van reguliere wijkaanpak ingegaan, na een periode van bijzondere (veiligheids)trajecten. De partners die betrokken zijn bij de uitvoering willen zicht krijgen op het huidige leefklimaat en op enkele specifieke thema's.

Deze 0-meting, te herhalen over 2 of 3 jaar, vormt een eerste evaluatiestap. Dit op basis van een groepsgesprek met professionals, interviewgesprekken met nieuwe bewoners en analyse van statistieken en projectinformatie.

Over het woon- en leefklimaat kunnen we samenvattend zeggen dat de leefbaarheid de afgelopen jaren is verbeterd. Deze is inmiddels vergelijkbaar met elders in stadsdeel Dukenburg. De kop van Tolhuis blijft een sociaal en fysiek gesloten buurt, die tot de laagste segmenten van de woningmarkt behoort. In de openbare ruimte spelen enkele hardnekkige aandachtspunten die een negatieve toon zetten. De veiligheidssituatie is duidelijk gunstiger geworden, ondanks een aantal specifieke aandachtspunten.

De bevolking is sociaal - en maatschappelijk kwetsbaar. Zo'n 25% van de 130 huishoudens in het gebied behoort tot de aandachtsgroepen met forse ondersteuningsbehoefte op het gebied van zorg, werk, inkomen of jeugd. In deze relatief jonge buurt is de impact van (groepen) jeugd en jongeren op de leefbaarheid momenteel beheersbaar. Kenmerkend voor de bevolking is een geringe sociale samenhang en maatschappelijke betrokkenheid. Wel speelt Basisschool De Dukendonck een belangrijke positieve rol in het sociaal klimaat, en vormt een perspectief voor de toekomst.



Inleiding

Aandachtsgebied

De buurt 'de kop van Tolhuis'¹ is binnen Nijmegen al lange tijd een aandachtsgebied. Dit vanwege uiteenlopende leefbaarheid- en veiligheidsproblematiek. Een aantal jaren is hier een bijzondere (handhavings)aanpak toegepast. Daarbij zijn bijvoorbeeld fraudezaken en illegale verhuringen en - bouwsels aangepakt. Inmiddels past de gemeente in deze buurt reguliere wijkaanpak toe.

Wijkaanpak: zoet, zuur en zorg

Er liggen uiteenlopende kansen en uitdagingen voor het verbeteren van het wonen, werken en recreëren in de kop van Tolhuis. Partners in de wijk hebben samen de volgende speerpunten benoemd: veiligheid, jeugd, opbouw van de wijk (kwetsbare groepen en sociale binding), bouwen en wonen (woningen, leefbaarheid), openbare ruimte en cultuur. De wijkaanpak volgt daarbij de insteek van zoet, zuur en zorg. Daarbij worden bewoners uitgenodigd om hun wensen en dromen voor de wijk te formuleren, medestanders te zoeken en vervolgens zelf aan de slag te gaan.

0-meting voor evaluatie

Nu de kop van Tolhuis een nieuwe fase is ingegaan is evaluatie van de reguliere wijkaanpak belangrijk. De partners die betrokken zijn bij de uitvoering van gezamenlijke amities willen in een 0-meting zicht krijgen op het huidige leefklimaat en op enkele specifieke thema's. In het gemeentelijk onderzoeksprogramma is hiervoor ruimte geboden voor uitvoering door bureau Onderzoek en Statistiek (O&S). Opdrachtgever is de gemeentelijk wijkmanager Dukenburg.

Doel onderzoek/probleemstelling

Doel van het onderzoek is (een bijdrage aan) evaluatie van de reguliere wijkaanpak in het deelgebied, na opheffing van de bijzondere aanpakstatus. Daarbij is het waardevol enige afstand te nemen van de concrete inzet in het gebied door betrokken partijen (output), en te kijken naar het woon/leefklimaat, bevolkingskenmerken en enkele focuspunten (outcome). Het wijkaanpakprogramma richt zich in dit verband op veiligheid, woonomgeving en sociale verbondenheid. De opdrachtgever (gemeentelijk wijkmanager in samenspraak met de 'stuurgroep Tolhuis') vraagt daarbij (in samenspraak met betrokken partners) specifiek aandacht voor de thema's kinderen en jeugd, sociale samenhang en openbare ruimte.

Onderzoeksvragen:

1. Wat is de relatieve positie van het woon- en leefklimaat in de kop van Tolhuis binnen Dukenburg en Nijmegen als geheel?
2. Hoe ontwikkelt het gebied zich sinds de bijzondere inzet is overgegaan in reguliere wijkaanpak?
3. Wat zijn kansen en uitdagingen?

Vanuit de informatiebehoefte en onderzoeksvragen zijn de vraagthema's:

- woon/leefklimaat en leefbaarheid (waaronder veiligheid, woonomgeving en sociale verbondenheid);
- kracht en/of kwetsbaarheid van de bevolking.

En in relatie hiermee:

- aandachtspunten kinderen en jeugd, sociale samenhang en openbare ruimte.

¹ Gebiedsafbakening: Tolhuis 52e, 75e en 78e straat minus flats, betreft 130 woningen.

Onderzoeksopzet

Een compacte 0-meting rond de thema's bevolking en woon/leefklimaat, te herhalen over 2 of 3 jaar, vormt een eerste evaluatiestap. Om de hierboven genoemde onderzoeksvragen uiteindelijk te kunnen beantwoorden verzamelde O&S de benodigde gegevens als volgt:

- een groepsgesprek met professionals: leden van het reguliere werkersoverleg, aangevuld met de brede school, de 'kinderhuiskamer' en wijkbeheer. Betrokken instellingen: Politie (wijkagent), woningcorporatie Talis, welzijnsorganisatie Tandem, Sociaal Wijkteam, Openbare Basisschool De Dukendonck, Kinderhuiskamer, gemeente Nijmegen (projectleider wijkaanpak, wijkbeheerder, toezichthouder). Locatie: in het gebied (Brede School de Dukendonck in Tolhuis)
- analyse van interviewgesprekken met nieuwe bewoners; In 2014 zijn door het 'sociaal wijkteam', in samenwerking met de corporatie, interviewgesprekken gevoerd met 35 tot 40 personen die nieuw in het deelgebied de kop van Tolhuis zijn komen wonen. Aan de orde kwamen de thema's woonomgeving, leefbaarheid, contacten, buurtactiviteiten, welzijn, gezondheid, zorg en ondersteuning en overige zaken. De informatie die deze nieuwkomers naar voren brachten is waardevol omdat zij met een verse blik en vanuit een andere context naar het woon- en leefklimaat kunnen kijken.
- analyse van beschikbare statistieken/informatie op gebiedsniveau, en diverse projectinformatie.

Woon- en leefklimaat

In dit hoofdstuk schetsen we het woonklimaat en leefklimaat in de kop van Tolhuis. In het daarna volgende hoofdstuk gaan we nader in op de kracht en/of kwetsbaarheid van de bevolking. Basis voor beide hoofdstukken zijn de genoemde analyse van cijfers (indicatoren), interviews met nieuwe bewoners en het groepsgesprek met wijkprofessionals. De volgende thema's zijn belangrijk in relatie tot het woon- en leefklimaat:

- leefbaarheid;
- woonomgeving;
- openbare ruimte;
- veiligheid.

Over het woon- en leefklimaat kunnen we samenvattend zeggen dat de leefbaarheid de afgelopen jaren is verbeterd. Deze is inmiddels vergelijkbaar met elders in stadsdeel Dukenburg. Het blijft een sociaal en fysiek gesloten buurt, die tot de laagste segmenten van de woningmarkt behoort. In de openbare ruimte spelen enkele hardnekkige aandachtspunten die een negatieve toon zetten. De veiligheidssituatie is duidelijk gunstiger geworden, ondanks een aantal specifieke aandachtspunten.

Leefbaarheid

De door bewoners ervaren leefbaarheid laat zien of de omgeving voldoet aan de verwachtingen. Deze waardering voor de leefomgeving hangt samen met een samenspel tussen fysieke kwaliteit, sociale kwaliteit, sociale kenmerken en veiligheid van de omgeving.

In het gebied werkzame wijkprofessionals geven aan dat de leefbaarheid op (basis)niveau verkeert, grofweg gelijksoortig aan het stadsdeel Dukenburg als geheel (situatie begin december 2014). En daarmee niet heel afwijkend meer is. Men spreekt van een rustig straatbeeld en weinig leefbaarheids-incidenten. Wel vormt het gesloten karakter van de kop van Tolhuis, zowel fysiek als sociaal, een risicofactor. De relatief lage gemiddelde woningwaarde laat zien dat de buurt tot de laagste segmenten van de woningmarkt behoort. Deze WOZ-waarde daalde de afgelopen jaren ook wat sterker dan gemiddeld. Je zou dit kunnen zien als een negatieve indicatie, maar nieuwe bewoners en betrokken wijkwerkers schetsen juist een positiever beeld.

Verwachtingen rond leefbaarheid lager dan realiteit

Veel nieuwkomers in het gebied geven aan met gemengde gevoelens ingestroomd te zijn. Er was bij hen onzekerheid over de veiligheidssituatie, over de aanwezigheid van veel (ex)kampbewoners en over de leefbaarheid. De leefbaarheid valt nieuwe bewoners echter allerzins mee, daarover zijn velen tevreden, het is rustig in het gebied. Prettig is de verkeersluwheid en de nabijheid van het winkelcentrum en de basisschool.

Positieve ontwikkeling van de buurt

Van de nieuwe bewoners geven vooral de mensen die het gebied al langer kennen aan, dat de buurt aanzienlijk is verbeterd de afgelopen 5 jaar. Zo zien zij minder politie-activiteit, wat als een goed teken wordt gezien. Ook de instroom van nieuwe mensen en het 'meer volwassen worden' van de zittende bevolking dragen bij. Wijkprofessionals bevestigen dit beeld. De leefbaarheid is behoorlijk genormaliseerd, binnen het referentiebeeld voor het stadsdeel Dukenburg.

Aandachtspunten leefbaarheid

Uit gesprekken met wijkwerkers en nieuwe bewoners komen diverse aandachtspunten naar voren die specifiek zijn voor dit gebied:

- het al genoemde gesloten karakter van de buurt (ruimtelijk en sociaal);
- de vervuilde openbare ruimte, in combinatie met onderhoudsachterstanden en onverzorgde voortuinen;

- een sociaal-maatschappelijk kwetsbare bevolking, die beperkt betrokken is en weinig onderlinge samenhang vertoont;
- de aanwezigheid van groepen jongeren (en ook volwassenen) in de openbare ruimte. Nieuwe bewoners beschrijven overlast vanaf de straat: lawaai van jeugd én volwassenen (ook laat op de avond);
- de negatieve invloed van (een beperkt aantal) multiprobleemhuishoudens;
- een blijvende onzekerheid over veiligheidssituatie, zo is er verwezen naar een (eenmalig) schietincident in 2014, wietplanten in de achtertuin (waarschijnlijk voor eigen gebruik) en geringe zichtbaarheid van de politie. In een aantal gevallen komen woonoverlast van jeugd, lastig vallen van huishoudens en signalen van heling naar voren.

Woonomgeving

De woonsituatie in de kop van Tolhuis wordt gekenmerkt als een gesloten, monofunctionele woonbuurt met uitsluitend huurwoningen. Uit analyse van de cijfers komt een eenzijdige woningvoorraad naar voren met alleen laagbouw-huurwoningen. Opmerkelijk is de (zeer) lage gemiddelde woningwaarde (WOZ-waarde), die ook een wat sterkere daling laat zien dan gemiddeld.

In het gebied werkzame wijkprofessionals wijzen op de relatief lage mutatiegraad. Ondanks het feit dat de buurt tot de laagste segmenten van de woningmarkt behoort, is het volgens hen geen doorstroomgebied. De lopende woningrenovaties geven perspectief. Woningen zijn/worden qua voorzieningen up to date gemaakt (denk aan badkamers) door de corporatie. Wijkprofessionals wijzen op de aanwezigheid van nogal wat onverzorgde voortuinen. Ook is nog niet alle illegale bebouwing daadwerkelijk verdwenen.

De huurwoningen worden door (nieuwe) bewoners in de buurt² geregeld te klein gevonden. Er zijn bijvoorbeeld wensen geuit om een extra verdieping (slaapkamers) toe te voegen. Daarnaast ervaren bewoners nogal eens vochtproblemen. De voor- en achtertuin komen als een groot voordeel naar voren. Ook worden contacten met de wijkbeheerder van Talis gewaardeerd. Er leven diverse onderhoudswensen rond woning en tuin.

Openbare ruimte

In het gebied werkzame wijkprofessionals en nieuwe bewoners valt vooral het rommelige beeld van de openbare ruimte op. Er speelt hier ernstige problematiek van dumpingen. In het algemeen én gebonden aan bepaalde locaties. In combinatie met (soms) onderhoudsachterstanden zet dit volgens hen een negatieve toon. Wijkbewoners vertonen afwijkend gedrag, zo is aangegeven. Er zijn ook dumpingen van buiten de wijk. Nieuwe bewoners wijzen vooral op zwerfvuil, vervuiling van de speeltuin, bierflessen op straat, vuilnis die te vroeg buiten staat/blijft staan, te weinig reiniging en overlast van vogelpoep. Zij zijn kritisch over de onderhoudssituatie van het groen (o.a. Teersdijk) en de bomen (veel dood hout).

Een blik in de cijfers bevestigt dit beeld. In een zeer groene woonomgeving zijn er verhoudingsgewijs veel meldingen bij de Bel&Herstellijn over de openbare ruimte. Terwijl de meldingsbereidheid bij bewoners (volgens wijkprofessionals) laag is. Relatief gezien gaan veel meldingen bij de Bel&Herstellijn in kop van Tolhuis over lozingen (vergeleken met 2010 flink toegenomen), zwerfvuil, grasveld, bos en onkruid.

² In 2014 zijn door het 'sociaal wijkteam', in samenwerking met de corporatie, interviewgesprekken gevoerd met 35 tot 40 personen die nieuw in het deelgebied Kop Tolhuis zijn komen wonen. Aan de orde kwamen de thema's woonomgeving, leefbaarheid, contacten, buurtactiviteiten, welzijn, gezondheid, zorg en ondersteuning en overige zaken. Zoals gezegd hebben interviews met nieuwkomers in de buurt waardevolle informatie opgeleverd omdat zij met een verse blik en vanuit een andere context naar het woon- en leefklimaat kunnen kijken. De volgende thema's zijn daarbij als een 'rode draad' herkenbaar: verwachtingen rond de leefbaarheid versus de realiteit, de ontwikkeling die de buurt doormaakt, aandachtspunten in de openbare ruimte en t.a.v. de leefbaarheid, de sociale samenhang en de eerste ervaringen met de eigen (huur)woning.

Kernpunt is volgens wijkprofessionals vervuiling van groen door illegale stortingen. Dit is een strategie van veel huishoudens, samenhangend met de lage sociaal-maatschappelijke status, om kosten te sparen. Het gaat om grote stortingen van grof vuil maar bijvoorbeeld ook kleine zakjes huishoudelijk afval van oudere mensen.

Het gebied leent zich er ook voor door het vele groen en de dichte beplantingen (rond de Teersdijk). Er zijn veel 'anonieme plekken', breed verspreid gedrag, de pakkans is klein (heterdaad moeilijk). Een dilemma daarbij is dat het creëren van een nulsituatie (opruimen) ook het belonen van slecht gedrag vormt. Een vervuilde openbare ruimte werkt verloedering in de hand, maar stelt vooral ook mensen teleur, geeft negatieve energie in de wijk (bij de goedwillenden).

Een tweede thema is de parkeersituatie. Nieuwe bewoners valt een krapte in het aantal plaatsen op. Dit hangt samen met gebruik en gedrag door bewoners. Er is een zekere claimcultuur beschreven, waarbij bepaalde plaatsen niet vrij in het gebruik blijken te zijn. Daarnaast zien we hier veel langdurig geparkeerde voertuigen, busjes en aanhangwagens. In de (gehele) wijk Tolhuis zijn er relatief veel meldingen van parkeeroverlast. Vergeleken met 2010 is het relatieve aantal meldingen toegenomen (indicatief vanwege lage aantallen), terwijl dit in Dukenburg en Nijmegen als geheel afnam.

Veiligheid

Relatieve veiligheidspositie verbeterd, extra attentie blijft nodig

Volgens wijkprofessionals is het beeld op veiligheidsgebied in algemene zin verbeterd, het is veel rustiger in de kop. Hieraan dragen bij:

- een aantal probleemgezinnen (in jargon 'systemen') is de afgelopen jaren uit de buurt verplaatst. Dat heeft een duidelijke verbetering teweeg gebracht. Enerzijds is daarmee veel problematiek en overlast verdwenen uit het gebied. Bestaande (criminale) structuren zijn doorbroken en de samenhang is (in positieve zin) verminderd. Anderszijds geeft het een sterk signaal naar de zittende bevolking. Zij ervaren consequenties. Het gedrag van veel wijkbewoners is veranderd.
- het principe 'het eigen nest niet bevuilden' is hier van toepassing, crimineel gedrag wordt niet zozeer in de eigen buurt vertoond. Met uitzondering van milieudelicten. Naast stortingen gaat het bijvoorbeeld om autowrakken (incidenteel).
- er zijn 4 probleemgezinnen in beeld, die verscherpt in de gaten gehouden worden. Woninguitzetting is (uiteindelijk) mogelijk als instrument. Hen is de wacht aangezegd, het voorbeeld van verplaatsing van andere huishoudens is een goede waarschuwing.
- er is meer samenhang tussen betrokken instanties. Succesfactoren zijn de vasthoudendheid en samenwerking tussen corporatie, politie en toezicht. Functionarissen zijn relatief lang betrokken bij het gebied, ook de wijkagent (is het langstzittend).
- de wijkagent kan gemakkelijker werken. Het leggen van contacten met wijkbewoners is genormaliseerd. Wel blijven er mensen die contacten doelbewust ontlopen.
- de werksituatie voor wijkwerkers is al geruime tijd ten goede gekeerd, er is veel aandacht voor onderlinge ondersteuning bij problemen ("zero tolerance").

Voor wat betreft de toekomst: het gebied heeft nog steeds extra aandacht nodig op veiligheidsgebied. De wijkagent geeft aan dat het daarbij gaat om een groter gebied dan de kop van Tolhuis, in feite het hele middengebied van de wijk. Zoals eerder gezegd leeft er bij veel bewoners een blijvende onzekerheid over de veiligheidssituatie. Dit vanuit het verleden van de buurt, en op basis van recentere ervaringen³.

³ Door nieuw gevestigde buurtbewoners is gewezen op een schietincident in 2014, wietplanten in achtertuinen, geringe zichtbaarheid van de politie, woonoverlast van jeugd, lastig vallen van huishoudens en signalen van heling.

Een belangrijk aandachtspunt is de grote aanwezigheid van multiprobleemgezinnen. "Het gebied zit er mee vol, er is volgens betrokkenen geen ruimte om probleemhuishoudens bij te plaatsen"⁴. Dit geldt volgens hen ook voor andere delen van Tolhuis en bijvoorbeeld Zwanenveld. "Let hier op bij de woningtoewijzingen, screening is noodzakelijk. Geef woningzoekenden in het 2^e kansen-systeem hier geen ruimte".

Een ander thema blijft dat het in de kop van Tolhuis lastig surveilleren is. Er is maar één routing door het gebied. Bovendien zijn bewoners gespitst op 'onbekenden' in de straat, deze worden meestal aangesproken. Als men belangstelling voor een bepaald adres vermoedt, wordt dit doorgebrieft.

Aantal gebiedsspecifieke veiligheidsthema's

Uit een interview met de wijkagent en bestudering van projectdocumenten komen, naast de aanwezigheid van veel multiprobleemgezinnen, voor de kop van Tolhuis de volgende aandachtspunten op het gebied van veiligheid naar voren:

- aanwezigheid van specifieke vormen van criminaliteit rond dealen en harddrugs. Hier is nog altijd weinig grip op, zaken zijn ook moeilijk hard te maken;
- huiselijk geweld;
- problematisch alcoholgebruik binnen de gezinnen;
- milieudelicten rond kapotte auto's, lekkages uit voertuigen, gestalde aanhangers en caravans;
- overlast in de 'mooi-weer-periode'. Het gaat dan o.a. om groepen rondtrekkende jongeren. Zij vertonen gedrag als voorpost naar criminaliteit. De situatie is verbeterd, betreft momenteel een kleine groep die wat beter in beeld is bij de welzijnsinstelling (Tandem) en politie;
- er zijn risicolocaties rond de jaarwisseling (grasveld 78^e straat-52^e straat en omgeving woonwagenkamp) vanwege (illegaal) zwaar vuurwerk, vernielingen, brandstichtingen en mogelijk vreugdevuur. De JOP en de basisschool zijn ook aandachtslocaties. De jaarwisseling 2014-2015 is relatief rustig verlopen hier. Er is extra inzet gepleegd vanwege een brandincident eerder in december.

Een blik op aangiften en incidenten (gehele wijk Tolhuis)

Politie cijfers 2010 en 2013, verzameld door bureau Onderzoek en Statistiek gemeente Nijmegen:

- er worden in Tolhuis relatief veel incidenten rond jeugd, burens, vandalisme en drugs geregistreerd. Wijkprofessionals herkennen dit beeld.
- aangiften agressie verhoudingsgewijs gemiddeld (en afgenomen), wel relatief veel aangiften mishandeling. Toelichting wijkagent: voorheen veel agressie in de openbare ruimte, nu veel minder vechtpartijen op straat. De aangiften mishandelingen betreffen vaak huiselijk geweld.
- verhoudingsgewijs laag aantal aangiften diefstal en inbraak (wel toename), met uitzondering van (hoog aantal) inbraken in bedrijven. Toelichting wijkagent: bedrijfsinbraken betreffen bijvoorbeeld de ijsbaan Triavium, KwikFit of winkelbedrijven als Praxis.

Ontwikkelingen in cijfers:

- verhoudingsgewijs gunstig is de afname van aangiften rond agressie in Tolhuis (voornamelijk 'bedreiging' en 'overig' zijn afgenomen).
- verhoudingsgewijs ongunstig zijn de toename van aangiften rond diefstal en inbraak (o.a. motorvoertuigen, (brom)fietsen, in bedrijf, in schuur/garage). Daarnaast incidenten rond overlast van drugs. Toelichting wijkagent: diefstal van- en inbraak in auto's heeft een relatie met 'wijkvreemd verkeer'. Er wordt nogal eens in de wijk geparkeerd door bezoekers van de ijsbaan Triavium of andere voorzieningen. Hier ligt een attentiepunt, soms is er maandelijks sprake van autodiefstallen.

Aangiften en incidenten in relatie tot inwonertal (wijk Tolhuis versus stadsdeel Dukenburg)

⁴ Volgens wijkagent en regieteam-regisseur.

Tolhuis bovengemiddeld

Aangiften mishandeling (totaal aangiften agressie gemiddeld)

Incidenten overlast jeugd, buren en drugs (niet: vandalisme); drugs toegenomen

Aangiften diefstal/inbraak in bedrijven

Tolhuis gemiddeld

Totaal aangiften agressie (waaronder zeden, overval, straatroof of bedreiging), afgenomen

Tolhuis ondergemiddeld

Aangiften diefstal en inbraak (waaronder motorvoertuigen, (brom)fietsen, in bedrijven, in schuur of garage, zakkenrollen); wel toegenomen

Incidenten vandalisme

Bron: politiecijfers 2010 en 2013, bureau Onderzoek en Statistiek gemeente Nijmegen

Kracht en kwetsbaarheid bevolking

In dit hoofdstuk gaan we nader in op de kracht en/of kwetsbaarheid van de bevolking in de kop van Tolhuis. Opnieuw op basis van analyse van cijfers (indicatoren), interviews met nieuwe bewoners en een groepsgesprek met wijkprofessionals. We informeren over deze thema's:

- sociaal economische status;
- aandachtsgroepen zorg en welzijn;
- jeugd en jongeren;
- sociale samenhang.

Over de bevolking kunnen we samenvattend zeggen dat deze sociaal en maatschappelijk kwetsbaar is. Veel van de 130 huishoudens in het gebied behoren tot de aandachtsgroepen met zorg- of ondersteuningsbehoefte. 25% van de huishoudens maakt gebruik van minimaal 5 ondersteuningsmaatregelen op het gebied van zorg, werk, inkomen of jeugd. In deze relatief jonge buurt is de impact van (groepen) jeugd en jongeren op de leefbaarheid beheersbaar. Kenmerkend voor de bevolking is een geringe sociale samenhang en maatschappelijke betrokkenheid. Wel speelt Basisschool De Dukendonck een belangrijke positieve rol in het sociaal klimaat, en vormt een perspectief voor de toekomst.

Sociaal-economische status laag

In het gebied werkzame wijkprofessionals vinden de buurtpopulatie in 'de kop' op een aantal punten afwijkend: veel sociaal-maatschappelijk zwakken, veel diversiteit, veel allochtonen. Multiprobleemsituaties, opvoedingsproblemen en (soms) sociaal isolement komen voor. Veel bewoners in het gebied zijn afkerig van hulpverleners en/of maatschappelijke instanties. Hoewel er zeker multiproblem-huishoudens bekend zijn in de kop van Tolhuis zijn er in 2014/begin 2015 geen regieteam-casussen (met een specifieke 'dwang en drang'-aanpak)⁵.

Een blik in de cijfers leert dat het gebied inderdaad een hoog aandeel niet-westerse Nijmegenaren kent (stabiel). We zien relatief veel niet-westerse jeugd (wel afgenomen, grootste groep is 13 tot 18 jaar), maar ook veel 50+ers (flink toegenomen). Het aantal mensen van Nederlandse komaf is laag (afgenomen). De kop van Tolhuis kent een behoorlijk aandeel Antillianen en Arubanen (gestegen) en ook veel Nijmegenaren van Turkse of Marokaanse afkomst (licht gestegen). Opvallend is de aanwezigheid van relatief veel 'westerse allochtonen', wellicht uit het Oostblok. Het aantal inwoners in het gebied nam de afgelopen jaren licht toe. Het percentage lage inkomens⁶ is voor het deelgebied kop van Tolhuis niet beschikbaar, maar in de wijk als geheel valt ongeveer 1 op de 5 huishoudens in deze categorie (bovengemiddeld in Nijmegen). In combinatie met een relatief hoog aandeel WWB-uitkeringen is dit sprekend voor de duidelijk lage sociaal-economische status van de bevolking.

Grote aandachtsgroep met zorg- of ondersteuningsbehoefte

Duidelijk is dat veel van de 130 huishoudens in het gebied behoren tot de aandachtsgroepen met zorg- of ondersteuningsbehoefte⁷. In bijna 1 op de 4 huishoudens (24%) maken gezinsleden 5 keer of meer gebruik

⁵ De regieteam-regisseur geeft aan dat de afwezigheid van regieteam-casussen op toevalligheid berust. In Dukenburg als geheel zijn er ca. 30 lopende zaken met een 'dwang en drang'-aanpak van multiproblem-huishoudens. Daarnaast zijn er 10 huishoudens die gemonitord worden, waar de genoemde aanpak (nog) niet is ingevoerd (situatie begin 2015).

⁶ Het percentage huishoudens op maximaal 110% van het sociaal minimum. Het sociaal minimum is het wettelijk bestaansminimum zoals dat in politieke besluitvorming is vastgesteld (Regionaal Inkomensonderzoek, Centraal Bureau voor de Statistiek).

⁷ Percentage huishoudens waarvan leden 5 keer of meer voorkomen in registraties van trajecten en regelingen op het gebied van zorg, werk, inkomen of jeugd. Betreft een indicator voor zorg- of ondersteuningsbehoefte, op basis van het Sociaal Statistisch Bestand van

van trajecten en regelingen op het gebied van zorg, werk, inkomen of jeugd. Dat is fors meer dan in het stadsdeel (8%) of stad als geheel (6% van de huishoudens).

% huishoudens met ondersteuningsbehoefte op het gebied van zorg, werk, inkomen of jeugd

	kop van Tolhuis	Tolhuis	Dukenburg	Nijmegen
Aandachtsgroepen zorg & welzijn	24%	10%	8%	6%
in werkbesteden	35%	20%	18%	15%
in inkomensbestanden	51%	23%	22%	17%
in zorgbestanden	15%	15%	17%	14%
in jeugdbesteden	21%	8%	7%	5%

Bron: Sociaal Statistisch Bestand 2014, bureau Onderzoek en Statistiek gemeente Nijmegen. Nb: in Kop van Tolhuis wonen 130 huishoudens; de % worden bepaald door absoluut gezien heel kleine aantallen personen in bestanden.

Kijken we “achter deze cijfers” dan komt een vrij eenduidig beeld naar voren. Het gaat vooral om problematieken rondom jeugdzaken, inkomen en werk⁸. Het gebruik van trajecten en regelingen op het gebied van zorg is gemiddeld, maar is gezien het lage aandeel ouderen verhoudingsgewijs toch ook hoog.

Huishoudens kwetsbaar op jeugdzaken, inkomen en werk

Het grote beroep op ondersteuning op het gebied van jeugd en jongeren heeft deels te maken met het relatief veel voorkomen van gezinnen met kinderen in de Kop van Tolhuis. Maar ook wanneer je hiermee rekening houdt is er sprake van een bovengemiddeld gebruik van regelingen voor jeugd. Kijken we naar de specifieke regelingen dan komen overgewicht en sociaal-psychische problemen (consultatie jeugd-GGD), en opvoedingsproblematiek (hulpverlening door BJZ) duidelijk naar voren. We zien veel leerlingenvervoer naar (o.a.) speciaal onderwijs.

Een duidelijke economische kwetsbaarheid blijkt uit het grote beroep op wwv-uitkeringen en bijzondere bijstand. Ondersteuningsmaatregelen als Leergeld (bijdrage voor sport, cultuur, onderwijs voor kinderen), kwijtschelding gemeentelijke belastingen of korting op aanvullende ziektekostenverzekering worden sterk benut. Er zijn hier velen in een traject voor werkzoekenden (reïntegratie) of bij het jongerenloket (werkgerelateerd). Ook werken er relatief veel mensen bij de sociale werkvoorziening.

Zoals aangeven lijkt het beeld rond zorgondersteuning niet afwijkend. Dat geldt bijvoorbeeld voor het beroep op huishoudelijke hulp of woningaanpassingen (WMO-verstrekingen). Maar, een beroep op zorgvoorzieningen komt vooral van ouderen. In de kop van Tolhuis wonen erg weinig ouderen (3% huishoudens 75+, tegenover 12% gemiddeld in Nijmegen). Het op zich gemiddelde gebruik van zorgregelingen is daarom toch hoger dan je op grond van de huishoudenssamenstelling zou verwachten. Er zijn relatief veel multiprobleemhuishoudens in beeld (bij het regieteam), maar daarbij gaat het absoluut gezien om lage aantallen. Het aandeel cliënten bij maatschappelijk werk is de afgelopen jaren toegenomen tot een voor Nijmegen gemiddelde waarde. Het aandeel ggz-patiënten is duidelijk afgenomen tot een ondergemiddelde waarde.

Bureau O&S gemeente Nijmegen. Hierin zijn 21 registraties vanuit de vier genoemde gebieden opgenomen, hoofdzakelijk gemeentelijke, maar ook externe. Bij de meeste bestanden gaat het om populaties uit de afgelopen één tot twee jaar.

⁸ De oververtegenwoordiging voor de terreinen werk, inkomen en jeugd is eigenlijk in alle deelbestanden te zien.

Jeugd en jongeren

De kop van Tolhuis is een jonge buurt, met relatief veel met kinderen, zowel éénoudergezinnen als tweéoudergezinnen. Het hoge aandeel kinderen nam de afgelopen jaren toe, het behoorlijke aandeel jongeren bleef stabiel. We hebben gezien dat nogal wat huishoudens kwetsbaar zijn in relatie tot de kinderen of tieners.

Als het gaat om de impact van (groepen) jeugd en jongeren op de leefbaarheid in de buurt dan is de situatie volgens wijkprofessionals beheersbaar. Zij zijn niet duidelijk aan de buurt gebonden, verblijven op allerlei plekken in Dukenburg. Er zijn enkele aandachtsgroepen op specifieke locaties in of nabij 'de kop' aanwezig (o.a. bij de JOP). Daar verblijven jongeren uit allerlei buurten en wijken. Er spelen overlast naar de omgeving en flinke (dagelijkse) vervuiling. Men heeft weinig respect voor de 'eigen' JOP. In mix van leeftijden gaat er een slechte invloed uit naar de jongere kinderen. Het lukt jongerenwerk niet of moeizaam om zicht op - en contact met de verschillende groepen te krijgen.

Basisschool de Dukendonck (een 'brede school') ervaart relatief veel problematiek met kinderen én ouders uit de kop van Tolhuis. Kinderen vertonen nogal eens gedragsproblemen en/of onderwijsachterstanden. Ouders zijn vaak moeilijk aanspreekbaar op opvoedingsproblemen. De gemiddelde citoscore van de jeugd ligt wat lager, maar is niet echt afwijkend (indicatief: betreft laag aantal leerlingen). We zien een laag aandeel "voorbijlopers": de meeste kinderen gaan hier naar dichtstbijzijnde school. Zoals eerder aangegeven komt voortijdig schoolverlaten nogal eens voor. De school heeft volgens wijkprofessionals een sterke verbinding met de wijk, kan veel perspectief en voorzieningen bieden. Ruimtelijk is het ook een focuspunt voor jeugd en jongeren uit (de kop van) Tolhuis, een concentratiegebied rond de school met veel voorzieningen.

Geringe sociale samenhang en verbondenheid

De sociale samenhang lijkt beperkt. Uit interviews met bewoners en het groepsgesprek met wijkprofessionals komt naar voren dat bewoners binnen de buurt voornamelijk contact met directe burens hebben. Daarnaast zijn er vooral contacten elders in Dukenburg of Nijmegen. Er is meestal wel bereidheid om zonnodig emotionele en praktische ondersteuning te geven aan bekenden in de buurt. Er is nauwelijks belangstelling om actief te zijn in de buurt of zich aan te sluiten bij een bestaande vrijwilligersgroep.

In het gebied werkzame wijkprofessionals vinden het belangrijk voor het sociaal klimaat dat een beperkt aantal (multiprobleem)gezinnen een intimiderende sfeer neerzet. Anderen zijn daarover zeer terughoudend. De aanwezigheid van nogal wat ex-woonwagenkambewoners en familiebanden maakt de situatie volgens hen (soms) ondoorzichtig. Buurtbewoners lijken volgens hen relatief weinig contact met elkaar te hebben. Daarnaast doen bewoners veel buiten de wijk, omdat er in de wijk Tolhuis zelf weinig voorzieningen zijn. Dit werkt spontane ontmoetingen tussen bewoners niet in de hand.

De maatschappelijke betrokkenheid van bewoners is beperkt genoemd. De buurt is volgens wijkprofessionals terughoudend qua buurt- of wijkactiviteiten, heeft bijvoorbeeld geen betrokkenheid bij het wijkbeheerplan (anders dan in overig Tolhuis). Echt contact met wijkwerkers komt niet veel tot stand (overigens ook door discontinuïteit in personeel). Aangegeven is dat er onvoldoende kracht in de buurt zit om initiatief te nemen tot gezamenlijke activiteiten. Het is moeilijk voor betrokken instanties om met bijvoorbeeld opbouwwerk beweging te veroorzaken. Veel van de langer zittende bewoners nemen een erfenis (en angst) mee vanuit het buurtverleden. Daarbij was het niet opportuun om 'de kop boven het maaiveld te steken'. Enkele "voorwaardelijke zaken" zijn verdwenen: denk aan het buurtkantoortje van de corporatie (als logische plaats voor buurtactiviteiten) of de 'knutselclub' (toegang tot ouders via kinderen).

Wel speelt Basisschool De Dukendonck een belangrijke positieve rol in het sociaal klimaat, en vormt volgens wijkprofessionals een kansrijk perspectief voor de toekomst. In sociaal-maatschappelijke zin én als (fysieke) ontmoetingsplaats voor de wijk. Sociaal-maatschappelijk: ondersteuning van huishoudens (o.a. 'school voor

ouders', opvoedingsondersteuning), preventie in brede zin en een natuurlijke vindplek van 'problemen achter voordeur', veel langlopende contacten in de wijk. Ontmoetingsplek: de herinrichting van het schoolplein (met nu reeds een wijkfunctie) tot 'wijkplein', i.s.m. Jantje Beton en IVN, is een grote kans. Het huidige gebruik door basketballers uit heel Nijmegen heeft reeds een positieve uitstraling en invloed. Opties zijn sportvoorzieningen (zoals een basketbalveld), een moestuin, een blote voetenpad. Beheer - en sociale controle door omwonenden is een wens.